



Jasper Bets (24) is ondernemer, onderzoeker, schrijver en illustrator. Sinds 2008 heeft hij zijn eigen onderzoeksbureau WISE Insights waarvoor hij zich als onderzoeker met name richt op het 'nieuwe' denken en doen, nieuwe effectieve manieren van werken en samenwerken. Tevens werkt hij als onderzoeker aan de School of Synnervation, het onderzoeksinstituut van Center for Human Emergence.



De wereld zit gevangen in het oude denken

Economische crisis, bedrijven en financiële instellingen in moeilijkheden, een vallende huizenmarkt en klimaatverandering. Slechts enkele van de mondiale tekens dat ons huidige systeem niet meer voldoet. De mondiale ontwikkeling lijkt vast te lopen. Gelukkig zorgen de turbulente tijden ook voor ruimte om nieuwe methoden uit te proberen. Een doorbraak van conventioneel denken naar progressieve actie.

Zo ook binnen de ontwikkelingssamenwerking, met als leidend voorbeeld de aandacht van minister Koenders voor modernisering, geuit in Internationale Samenwerking 2.0, met als doel 'het realiseren van effectievere methoden en aanpakken binnen ontwikkelingssamenwerking die passen binnen deze tijd'¹. Een nieuwe aanpak begint met een nieuwe manier van denken. In de woorden van Albert Einstein *'We can't solve problems by using the same kind of thinking we used when we created them'*. Dit essay beoogt een bijdrage te leveren aan het 'nieuwe' denken dat de weg opent naar een perspectief dat voorbij gaat aan de conventionele verhouding binnen internationale samenwerking: van *wij* 'het Westen' helpen *jullie* ontwikkelingslanden met onze methoden en onze manier van denken, en de huidige verhouding wij het Westen werken samen met jullie met lokale organisaties en lokale instanties zodoende meer aansluiting te krijgen op lokale behoeften, naar een gezamenlijk leerproces tussen het Westen en ontwikkelingslanden, waarbij de verhouding wij/jullie vervalt in *ons*. Een manier van denken die richting kan geven aan Koenders Internationale Samenwerking 2.0, waar bijdragen plaatsvinden vanuit solidariteit én eigenbelang² gevormd tot een gezamenlijk belang, ons belang.

Voordat ik verder ga, wil ik u graag meenemen naar wat door sommigen wordt beschreven als het 'wonder' van Macha. Macha is een rurale gemeenschap gelegen in de zuidelijke provincie van Zambia (80 km verwijderd van de dichtstbijzijnde stad) en heeft in de afgelopen jaren een ontwikkeling doorgemaakt van een kleine nederzetting zonder accommodaties en faciliteiten tot een groeiend 'dorp' met onder andere: internettoegang³, een scholen-campus, een gemeenschapscentrum, een radio- en televisiestation,



opkomende bedrijfsactiviteiten en een landingsbaan. Deze ontwikkeling, gedreven door lokaal talent en voortkomend uit lokale initiatieven, heeft bewezen duurzaam te zijn en heeft geleid tot zowel 'tastbare' vooruitgang, in de vorm van economische groei en een hogere levensstandaard, als 'niet tastbare' vooruitgang, in de vorm van het creëren van hoop en geloof onder de lokale bevolking dat zij zelf verandering kan brengen. Naast economische en sociale groei heeft Macha ook grote resultaten geboekt in de strijd tegen malaria⁴. Zo is het aantal malariagevallen onder de risicogroep van kinderen jonger dan vijf jaar, teruggedrongen met negentig procent. Een significant resultaat binnen ruraal Afrika⁵.

Succesverhaal

In opdracht van het onderzoeksinstituut School of Synnergation, onderdeel van Center for Human Emergence, heb ik het voorrecht gehad (veld)onderzoek te mogen verrichten naar de reproductie van het succesverhaal van Macha, zodoende inzicht te bieden op een nieuwe effectieve aanpak binnen ontwikkelingssamenwerking, de integrale aanpak. Deze aanpak kijkt naast het exterieur, dat we kunnen zien en waarnemen, ook naar het interieur, hetgeen we niet direct kunnen zien en daarom vaak moeilijk te benoemen is. Een integrale aanpak richt zich op het geheel en de samenhang van delen. In Macha vinden er simultaan horizontale projecten plaats binnen de gebieden: gezondheidszorg, educatie, infrastructuur, communicatie en gemeenschapsopbouw. De horizontale projecten zorgen voor een betere samenhang en versterking van de afzonderlijke activiteiten. Zo zijn de succesvolle resultaten in het terugdringen van malaria binnen Macha niet enkel toe te kennen aan exterieure facetten, als een betere gezondheidszorg of betere medicatie, maar ook aan interieure facetten, als een verandering in denkwijze, waarden en intenties. De economische vooruitgang en verhoging van de levensstandaard in Macha hebben ertoe geleid dat er onder de lokale bevolking een waarde is ontstaan voor materiële 'status'. Dat uit zich in betere huisvesting met gesloten stenen, in plaats van de traditionele open houten huizen, en met tinnen in plaats van rieten daken. Als gevolg hiervan blijft de malariamug, die zich overdag graag nestelt in het vochtige riet maar niet kan overleven in de opwarming van een tinnen dak, weg. Met andere woorden door de economische vooruitgang heeft er een verandering in denkwijze plaatsgevonden, die indirect bijdraagt aan het terugdringen van malaria.

De culturele identiteit

Dat het belangrijk is rekening te houden met de manier waarop iemand denkt, is ook te zien in voorbeelden binnen ontwikke-

De economische vooruitgang heeft indirect bijgedragen aan het terugdringen van malaria

lingssamenwerking, waar het uitdelen van condooms niet altijd leidt tot het daadwerkelijke gebruik hiervan, of waar aangeboden 'klamboes' bestemd voor het terugdringen van malaria onder de kritieke groep van kinderen jonger dan vijf jaar, in realiteit niet door de kinderen worden gebruikt maar door de ouders zelf. Beide zijn voorbeelden waar structurele hulp wordt geboden in de vorm van materiële steun. Steun die op papier werkbaar is en die in de praktijk vaak wordt bijgestaan door het bieden van educatie aan de lokale bevolking over de reden en het gebruik. Echter, om effectief te zijn moet ook rekening worden gehouden met de manier van denken, de persoonlijke en collectieve waarden en intenties van de lokale bevolking. Zo heeft UNAIDS aangetoond dat in Zambia de toename van hiv/aidsinfecties onder vrouwen, niet noodzakelijk is toe te rekenen aan een gebrek aan educatie noch aan een gebrek aan institutionele systemen die hulp kunnen bieden. Vaak is de vrouw zich ervan bewust dat haar man hiv/aids geïnfecteerd is, maar maakt zij toch de keus om het onveilig vrijen met haar man voort te zetten omdat veilig vrijen met haar man een te grote belediging zou zijn voor de culturele identiteit⁶.

Het interieur, de waarden en intenties van het individu, hebben invloed op het gedrag. Inzicht op het interieur en de ontwikkeling van het 'denken' van de mens, wordt geboden vanuit de bewustzijnstheorie. Verschillende sociologen en psychologen zien bewustzijnsontwikkeling als het doorlopen van verschillende stadia van denken die op elkaar voortbouwen en toenemen in complexiteit⁷. De algemene trend hierin beweegt zich van egocentrische waarden naar ethnocentrische waarden, waarbij langzamerhand het vermogen wordt ontwikkeld om je in te kunnen leven in de denkwijze van mensen uit de sociale kring(en) waarin je verkeert (vaak beginnend bij een kleine groep als de familie en vrienden dat zich later uitbreidt met school, sportclub etc.), naar wereldcentrische waarden, het vermogen om je in te kunnen leven in de denkwijze van mensen die je niet kent, nooit hebt ontmoet.

Randstad en platteland

De bewustzijnstheorie is gegrond, breed en complex en daarom zal ik hier in dit essay ook niet te veel over uitwiden, echter biedt haar basis wel iets dat van belang is binnen de vorming van Internationale Samenwerking 2.0. De erkenning van verschillende denkwijzen, waarden en intenties onder mensen. Daar waar ontwikkelingssamenwerking veelal nog uitgaat van de gelijkheid van de mens, geeft de bewustzijnstheorie een ander perspectief. Mensen zijn niet gelijk, noch van buiten noch van binnen, maar mensen zijn gelijkwaardig. Een op het eerste gezicht kleine nuance, welke echter grote gevolgen kan hebben binnen internationale samenwerking. Erkenning van verschillende denkwijzen, waarden en intenties onder mensen, biedt een beter zicht op de



daadwerkelijke problemen en gaat voorbij aan het bieden van oplossingen vanuit een 'westers' denken die niet aansluiten op de lokale behoeften. Het erkent dat om duurzame ontwikkeling te bereiken lokale initiatieven en lokaal talent moet worden gestimuleerd.

Belangrijk in de vorming van het interieur is de invloed van de leefomstandigheden. De structuur en cultuur waarin men opgroeit zijn naast genen, bepalend voor de manier waarop iemand denkt en handelt. Dit verschil is bijvoorbeeld al zichtbaar binnen Nederland tussen opvattingen van mensen uit de Randstad en het platteland, laat staan op mondiaal niveau tussen het Westen en ontwikkelingslanden, tussen verschillende culturen en religies. Terugkomend op het voorbeeld waar ouders in een ontwikkelingsland de keus maken een klamboe voor zichzelf te gebruiken in plaats van voor hun kinderen, komt voort uit de leefomstandigheden waarin zij verkeren. Leefomstandigheden waarin het 'overleven' centraal staat. In Nederland zal deze keus voor de meeste mensen niet of nauwelijks te begrijpen zijn, omdat de leefomstandigheden hier voorbij gaan aan het stadium 'overleven'. Door het uitgebreide sociale zorgnet en hoge levensstandaard past deze denkwijze simpelweg niet meer in het beeld van de algemene Nederlandse samenleving

Invloed van buiten

Doordat de leefomstandigheden invloed hebben op iemands denken en doen, zal verandering in de leefomstandigheden ook verandering brengen in iemands denken en doen. Wanneer een westerling besluit zijn leven voort te zetten in een ontwikkelingsland, in een andere cultuur en samenleving, zal dit bewust en onbewust invloed hebben op zijn waarden en intenties en visa versa. Deze verandering in denkwijze volgt een algemene ontwikkeling⁸ van de gesloten fase: waar men geen externe invloed ondervindt voor verandering en zich comfortabel voelt met en vasthoudt aan de huidige manier van denken, naar de gevangen fase: waar men door externe invloed voor verandering bereid is te veranderen, maar hier echter door barrières nog in wordt tegengehouden, en de open fase: waar de barrières worden doorbroken en verandering in denken mogelijk is.

Interessant is dat deze ontwikkeling inzicht geeft op de vraag waarom en hoe het Westen hulp kan bieden aan ontwikkelingslanden. Door de toenemende globalisering in de afgelopen decennia hebben ontwikkelingslanden binnen, onder andere, Afrika, Azië en Zuid-Amerika, invloed ondervonden vanuit de westerse samenleving. Ware het vaak eerst vanwege handelsredenen, feit is dat deze landen en daarmee de lokale bevolking worden blootgesteld aan westerse ideeën en levensvormen, waardoor de traditionele levensomstandigheden zijn veranderd. In Macha

heeft het bezoek van westerlingen en toegang tot internet (een sterk westers gebaseerd medium) invloed gehad op aspecten als kledingdracht, muziek, manieren van groeten, maar ook in denkwijze als de waardering van materiële status, de financiële positie, persoonlijk succes et cetera. De vraag daarom is dus niet óf westerse landen moeten bijdragen in de verandering van ontwikkelingslanden maar hoe de verandering, die zij zelf door het aanpassen van de levensomstandigheden al in gang heeft gezet, op een gezonde manier kan worden voortgezet. Een manier die profijtelijk en leerzaam is voor zowel het ontwikkelingsland als het Westen.

Binnen Macha is bewust rekening gehouden met de denkwijze van de lokale bevolking en de lokale levensomstandigheden. Vanuit een langetermijnvisie, opererend op een relationele in plaats van rationale basis waarbij de activiteiten aansluiten op de lokale cultuur, zijn er aanpassingen gemaakt in de levensomstandigheden, zodoende een gezonde ontwikkeling te realiseren. Een ontwikkeling van een gemeenschap gevangen in haar oude denkwijze en doen, naar een gemeenschap die openstaat voor verandering en die nieuwe manieren van denken en nieuwe technologieën als internet incorporeren in hun huidig bestaan. Er is ruimte geboden voor ontwikkeling.

Barrières doorbreken

Ontwikkeling is een beweging en beweging vindt plaats daar waar ruimte en vrijheid worden geboden. In letterlijke zin, waar men vrij is te gaan en staan waar hij wil, maar ook in figuurlijke zin, daar waar men vrij is in denken. Kijkend naar het algemene veranderingproces in denkwijze, bestaande uit de gesloten, gevangen en open fase. Dan is de wereld vandaag de dag vastgelopen in haar ontwikkeling. Het huidige systeem biedt geen ruimte meer voor beweging, met als gevolg dat het systeem breekt. De wereld bevindt zich in de gevangen fase waar de wil en kracht voor verandering sterk aanwezig en ontwikkelend is, maar waar nog barrières bestaan die deze verandering tegenhouden. Barrières tussen conventioneel denken en progressieve actie. Noodzaak is dus het doorbreken van deze barrières en opnieuw ruimte creëren voor beweging en daarmee ontwikkeling. Gelukkig bieden de turbulente tijden, veroorzaakt door het vastlopen van de wereld in zijn ontwikkeling, langzaam aan de ruimte voor het doorbreken van deze barrières. Naarmate de urgentie voor verandering toeneemt, neemt de bereidheid om nieuwe methoden en aanpakken uit te proberen toe. De verkiezing van Obama, met als campagnethema 'Change' en de roep naar modernisering binnen ontwikkelingssamenwerking van Koenders (Internationale Samenwerking 2.0), zijn directe gevolgen van het vastlopen van het systeem en voorbeelden waar ruimte wordt



Nieuwe leef-
omstandigheden
zorgen voor
nieuwe waarden



geboden aan nieuwe manieren van werken. Belangrijk in deze ruimte is dat men niet te gretig wordt naar het 'nieuwe'. Een vaak populaire term die hierin wordt gebruikt is het 'out-of-the-box' denken, waarbij juist op zoek wordt gegaan naar vernieuwing, met als nadeel dat de waarde van het 'oude' niet wordt gewaarborgd. Daarom dient er in plaats van het 'out-of-the-box' denken, simpelweg geen 'box' te worden gezien, zodat de waarde van het conventionele denken kan worden meegenomen in de vernieuwing. Het doel van een fris debat over vernieuwing binnen internationale samenwerking is dus ook niet het omverwerpen van 'heilige huisjes', maar juist het erkennen van de waarde van deze 'heilige huisjes' en ze plaats geven binnen de vernieuwing. 'Niemand is zo goed, dat hij honderd procent fout kan zijn'⁹, alles houdt een kern van waarheid en het zijn juist deze waarheden waar wij ons op moeten richten.

Progressieve actie

Naast aansluiting en aanpassing op de lokale leefomstandigheden is in Macha de ruimte gehouden voor ontwikkeling door het identificeren van lokaal talent en stimuleren van lokale initiatieven. Door de jaren heen heeft de westerse invloed in Macha de levensomstandigheden doen veranderen, waardoor de denkwijze van de lokale bevolking een verschuiving heeft gemaakt van een gesloten fase, waar men zich comfortabel voelde in de huidige denkwijze, naar een gevangen fase, waar men zich door externe invloed (de verandering in levensomstandigheden) langzaam aan bereid is gevonden te veranderen, maar hiervoor nog wel barrières ondervindt. In Macha is de focus gelegd op het identificeren en bereiken van lokale 'talenten' met de meeste potentie voor het brengen van positieve verandering en deze steun te bieden in hun initiatieven. Vanuit een begeleidende rol is de ruimte in termen van tijd, middelen en vrijheid (*empowerment*) geboden voor deze initiatieven zich te ontvouwen. Vandaag de dag doorbreken lokale talenten met hun initiatieven, in de rol van *change agents*¹⁰, de barrières in de ontwikkeling van het conventionele denken naar progressieve actie, en dragen daarmee bij aan de duurzame ontwikkeling van Macha als geheel.

Als voorbeeld heeft een lokaal talent in Macha internet gebruikt om op zoek te gaan naar nieuwe methoden binnen de landbouw en is in 2006 gestart met het verbouwen van zonnebloemen voor de winning van zonnebloemolie. Een uiterst succesvol gebleken project¹¹, dat niet alleen heeft geleid tot het kopiëren van het verbouwen van zonnebloemen door anderen, maar anderen uit de omgeving er ook toe aan heeft gezet zelf op internet op zoek te gaan naar nieuwe methoden, waardoor op de akkers in Macha

naast zonnebloemen nu ook watermeloenen te vinden zijn. Het talent heeft als voorbeeld gediend onder de lokale bevolking dat zij zelf voor verandering kan zorgen. Een belangrijke boodschap die Macha ons meegeeft voor de vorming van Internationale Samenwerking 2.0, maar ook voor de situatie van de wereld in turbulente tijden als vandaag, is dat alles wat nodig is voor verandering er al is, er dient alleen de ruimte te worden geboden om zich te ontvouwen. De potentie, ideeën en initiatieven voor vooruitgang zijn er al, de barrières die ze tegenhouden dienen echter nog te worden doorbroken. De erkenning van deze ruimte samen met het verschil in de denkwijze van mensen dient aanwezig te zijn binnen de gehele breedte van internationale samenwerking (ontwikkelingwerkers, ngo's, bedrijven, politiek et cetera). Er moet worden samengewerkt en kennis worden gedeeld om de ruimte voor vooruitgang op lokaal, nationaal en internationaal, in zowel de praktijk als strategie te creëren.

'We have to keep the water, not the fish; the fish will look after themselves'

¹ Lezing van minister Koenders op de Universiteit van Amsterdam, Internationale Samenwerking 2.0, *Agenda voor moderne armoedebestrijding*, 8 november 2008.

² Samenvatting toespraak minister Koenders: *Internationale Samenwerking 2.0*, Heilige Huisjes.

³ Macha huisvest LinkNet de eerste coöperatieve ICT organisatie in Zambia en volledig in handen van rurale instituties.

⁴ Macha huisvest het Malaria Research Institute at Macha (MIAM) een 'state-of-the-art' malaria onderzoekslaboratorium.

⁵ Thuma, P., Mharakurwa, S., van Dijk, J., Nguni, H. Mkandawire, R, Sipilanyambe, N. (2005) *Roll Back Malaria Program in Zambia-early evidence for dramatic success*. MIM Conference, 5-11, November 2005, Yaounde, Cameroon.

⁶ in Hochachka, G. (2006). *Pan-African Integral Leadership Development: Integral Africa*. Drishti-Center for Integral Action, Case Studies on an Integral Approach to International Development.

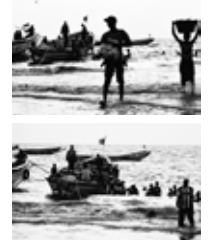
⁷ Clare W. Graves (human development) Robert Kegan (development of order of consciousness), Carol Gilligan (female moral development), James Mark Baldwin (psychological development), Jean Piaget (cognitive development), Lawrence Kohlberg (moral development) and Abraham H. Maslow (development of needs).

⁸ Gebaseerd op 'value system change, OAC', Beck, D.E., Cowan, C. (1996) *Spiral Dynamics, Mastering Values, Leadership and Change*. Blackwell Publishing Ltd, Oxford.

⁹ In Wilber, K (2001). *A Theory of Everything*. Shambhala: Boston

¹⁰ Veranderingsagent. Iemand die persoonlijk verandering kan brengen voor een groter geheel.

¹¹ van Stam, G. (2007) CASE: SUNFLOWER FARMING: *Internet Changes Rural Africa*. LinkNet, Choma, Zambia, March 16, p. 1-4.



Ze zoeken nu zelf
op internet naar
methoden om
zonnebloemen te
verbouwen